

L'Agrest

INFO quadrimestral del Parc Natural de la Tinença de Benifassà

01

CANVI CLIMÀTIC
Les aus migratòries

03

BRIGADES DE
MANTENIMENT I
CONSERVACIÓ

05

COMUNICACIÓ I
DIVULGACIÓ

10

DESCOBRINT LA
TINENÇA
El tord i l'estornell

12

PROJECTE DE
REINTRODUCCIÓ
DEL CREBALÒS

14

COL·LABORACIÓ
Enric Marco i Ángel
Morales.
Salvem la nit, UV

CANVI CLIMÀTIC I LES AUS MIGRATÒRIES

El canvi climàtic és inequívoc, d'això estem segurs com molt bé s'ha parlat en aquest i en tants altres butlletins i textos de referència arreu del món. Des de 1950 s'han observat canvis a una velocitat sense precedents, i no s'ha d'oblidar que el canvi climàtic no és només l'escalfament global sinó també la major freqüència d'episodis extrems, com a onades de calor, pluges torrencials, sequera i un major contrast de les diferències climàtiques de les diferents regions.

Els ocells migradors, com tots els animals nòmades, passen les diferents parts del seu cicle vital en àrees separades, per la qual cosa han d'enfrontar-se al canvi climàtic tant en les seues àrees de reproducció com en les d'hivernada. Aquest doble repte al qual s'enfronten, provoca que els ocells hagen d'adaptar el seu comportament a aquests canvis, encara que moltes vegades aquest canvi està sent tan ràpid que molts exemplars no l'aconsegueixen, o senzillament alguns han optat per no migrar, ja que poden passar els mesos més freds, abans insuportables per falta d'aliment, en el territori reproductor.

Els resultats dels estudis fets per la xarxa fenològica espanyola de l'Agència Estatal de Meteorologia (AEMET) conclouen que els ocells migradors estan avançant les seues arribades a la península des dels anys 70. Aquests estudis es van realitzar en cinc espècies diferents: l'oroneta vulgar (*Hirundo rustica*), el falciot o falcilla (*Apus apus*), el bufó (*Cuculus canorus*), rossinyol (*Luscinia megarhynchos*) i la cigonya (*Ciconia ciconia*), i s'ha observat una relació significativa entre primaveres més primerenques, càlides i plujoses i aquest avançament de la migració reproductora.

Altres estudis més locals fets sobre l'oroneta vulgar en la zona mediterrània afirmen que des dels anys 70 s'ha avançat en 15 dies la migració reproductora que fan des de l'Àfrica¹.

Així, els ocells migradors, com tots els éssers vius del planeta, s'estan intentant adaptar al canvi global. Per part nostra, la millor manera d'ajudar-los és promovent mesures de conservació que faciliten l'existència de poblacions d'ocells amb abundàncies elevades. Prenent mesures de gestió i conservació tant en les seues àrees de reproducció com en les seues vies migratòries i les seues àrees d'hivernada. Sent conscients que les àrees de distribució dels ocells migradors transcendeixen fronteres, la qual cosa ens hauria d'obligar a pensar i actuar a escala internacional si pretenem que siguin realment eficaces els plans d'acció per a la seua conservació.

I, de manera individual, com podem col·laborar? Podem realitzar voluntariats en alguna associació o organització per a recollir dades sobre els ocells que albirem en les nostres eixides, o des de casa. Tota aquesta informació servirà per a fer un seguiment de les poblacions i traure possibles resultats que ajuden a determinar amb major claredat els efectes del canvi climàtic en els ocells migratoris.

¹ - Gordo, O., & Sanz, J. J. (2005). Phenology and climate change: a long-term study in a Mediterranean locality. *Oecologia*, 146(3), 484-495.

Les Brigades de Manteniment i Conservació del parc natural realitzen un treball indispensable de preservació de l'espai protegit, tant des del punt de vista de l'aprofitament com a ús públic com també d'adaptació i mitigació als canvis produïts pels efectes del canvi climàtic.

Durant l'últim quadrimestre d'aquest any s'ha prosseguit amb els treballs de desbrossament iniciats després del confinament i s'han començat a netejar molts altres camins. Així, la Ruta Verda o Ruta 4 del parc ja està totalment arranjada i el GR-7 també està net en el seu pas per la Tinença. Per a arreglar aquest sender de gran recorregut es van haver de reparar i construir alguns murs que s'havien caigut pels diferents temporals d'enguany. A més, les brigades van treballar en la Ruta Lila o Ruta 5 per poder deixar-la apunt per al dia de la seua inauguració al mes d'octubre. Però no només s'han adequat els itineraris oficials, sinó que les brigades també han netejat altres sendes i pistes que formen part del territori, com la ruta que uneix Fredes amb La Pobla i el Ballestar, la ruta de Vallibona que passa pel Mas de la Solana o la pista de l'Esquetxe de Bel, per citar alguns exemples.

Al principi del quadrimestre, també, es van deixar nets moltes de les fonts i punts d'aigua del parc, preparats per a passar la tardor i l'hivern. A més d'esbrossar els voltants, també es van reparar elements caiguts o es van millorar alguns punts, com el Pouet de la Canal, a Bel, o la Font del Mas de Cocons, a Vallibona.

Els treballs de les brigades no s'aturen els dies que, per mala climatologia, no es pot eixir al camp. Aquests dies s'aprofiten per a fer altres tasques al magatzem situat a la Font del Vidre, feines que són imprescindibles per al bon funcionament del treball. Així, regularment s'ha de realitzar el manteniment de la maquinària i dels vehicles, s'ha de mantindre net i ordenat el magatzem, lliure d'escombraries, i també s'han de fabricar o restaurar senyals i tanques. Durant aquest període també s'han realitzat treballs de pintura de l'edifici i s'han restaurat unes baranes pròximes al lloc, i s'ha preparat el terreny per a algunes plantacions.

En les últimes setmanes de l'any, les brigades han estat reparant la pista del barranc de les Ferreres, prop de Vallibona. En ella hi havia un clot important que posava en risc la circulació dels vehicles i també han estat reparant el ferm, extremadament degradat, en algun punt.

CELEBRACIÓ DE LA JUNTA RECTORA

El passat 2 d'octubre es va realitzar la Junta Rectora del Parc Natural de la Tinença de Benifassà on es van presentar les Memòries de Gestió corresponents als anys 2018 i 2019 i es van estudiar les propostes de gestió i línies a seguir en aquest 2020-21.

A la reunió van assistir, a més de la Presidència de la Junta Rectora i la direcció del Parc Natural, els alcaldes i alcaldessa dels ajuntaments de La Pobla de Benifassà, Castell de Cabres, Vallibona i Rossell, representants de les Conselleries en matèria de medi ambient, agricultura i pesca, d'infraestructura i transport, i d'economia, comerç i treball, així com portaveus de la Diputació, de la Confederació Hidrogràfica del Xúquer i dels principals sindicats. També van participar representants de les associacions conservacionistes i de la Fundació Enrique Montoliu, d'esports de muntanya i excursionistes, de les societats de caçadors i la Reserva Nacional de Caça, de les Associacions de veïns i propietaris, Mancomunitat dels Ports i dels Agents Mediambientals.

Entre les principals línies de treball que es van estipular de cara a l'any vinent, es va acordar la creació d'una Comissió d'Ús Públic per avaluar la problemàtica de l'increment de la freqüentació en l'espai protegit i donar-li solucions.

Podeu consultar els documents corresponents a les Memòries de Gestió presentades així com dels anys anteriors [ACÍ](#)

INAUGURACIÓ DE LA RUTA MAQUI

En el butlletí anterior us vam descriure la nova ruta del parc natural corresponent a la número 5 i ruta morada: La ruta dels Maquis. Així, per fi, el dia 3 d'octubre vam poder realitzar la inauguració oficial fent el recorregut de la variant curta i amb col·laboració de l'Associació de Veïns de La Pobla de Benifassà. Durant el trajecte vam poder observar diferents masos, masades, pous i construccions de pedra mentre explicàvem algunes de les històries protagonitzades per persones relacionades amb els maquis i que van transitar aquelles sendes en un període convuls de la història recent.

RUTES GUIADES PEL PARC NATURAL

A més de l'activitat promoguda per inaugurar la Ruta Maqui, en aquest últim període de l'any hem realitzat altres rutes guiades per tal de descobrir la riquesa cultural i natural que posseeix aquest espai protegit.

A finals d'octubre es fan organitzar les **Jornades de Patrimoni** conjuntament amb Terres de Cruïlla i l'Ajuntament de La Pobla de Benifassà. A través d'un itinerari que uneix l'Església de Sant Jaume de Coratxà amb l'Ermita de Sant Cristòfol de Castell de Cabres, els senderistes van poder conèixer la història, tradicions i valor sentimental que tenen aquestes construccions pels seus veïns.

I al desembre, com tots els anys, hem celebrat el **Dia Internacional de les Muntanyes**. Enguany hem pujat des de Bel a la Pena a través de camps de cultiu, pastures i impressionants moles. Des d'aquest emblemàtic cim i vèrtex geodèsic vam poder observar unes espectaculars vistes de tota la vall del Cervol, els Ports de Beseit i fins i tot la Serra d'Irta, amb la mar al fons.

Moltes gràcies a tots els participants!

A l'octubre se celebrà a escala mundial el **Dia de les Aus Migratòries** (WMBD), una campanya dedicada a la conscienciació sobre les aus migratòries i la necessitat de cooperar internacionalment per tal de conservar-les. Al parc natural de la Tinença, aquesta jornada es va realitzar al canyet, on l'equip d'educació ambiental va explicar algunes de les aus carronyaires que ens visiten durant tots o només alguns períodes de l'any i a quines amenaces s'enfronten.

Foto cedida per Hotel Tinença

AMB MOLT DE GUST, CONSUM RESPONSABLE

Les campanyes realitzades per l'equip tècnic del parc durant el 2018 encaminades a adscriure a més empreses a la Marca Parcs Naturals, han tingut els seus fruits. Així, tres negocis de la Tinença es van interessar per la marca i actualment ja tenen tot en ordre per rebre la certificació.

Esperem que més entitats s'inscrivien a la Marca, la implicació socioeconòmica local és clau per al desenvolupament sostenible de la Tinença.

La **Marca Parcs Naturals** de la Comunitat Valenciana és un distintiu que concedeix la Direcció General competent en gestió d'Espais Naturals als productes naturals, artesans i activitats de turisme de la natura obtinguts, elaborats i prestats dins de l'àrea d'influència socioeconòmica dels Parcs Naturals de la Comunitat. L'objectiu principal és afavorir aquests productes i serveis mitjançant un segell de qualitat, identificant-los amb el que és autèntic, sa i natural.

SENT L'ART MIL·LENARI

Des de fa alguns anys, el parc natural de la Tinença de Benifassà col·labora amb l'Ajuntament de La Pobla de Benifassà i la seua oficina de turisme per tal d'oferir l'activitat no senderista preferida pels visitants: la visita adaptada per a persones amb discapacitat visual de la Cova dels Rossegadors, organitzada per tal de commemorar el **Dia Internacional de les Persones amb Discapacitat**.

Així, malgrat el fred i gràcies a les explicacions de la tècnica en turisme, els participants van poder experimentar les sensacions que noten les persones invidents i van ser capaces de veure amb el tacte a través del material preparat per a realitzar aquesta activitat. Enguany, però, l'aforament va haver de ser extremadament reduït a causa de les restriccions provocades per la pandèmia i moltes persones interessades no van poder assistir a l'activitat, tot i haver realitzat dos torns.

LA TINENÇA ALS MITJANS DE COMUNICACIÓ

Els principals serveis informatius locals i autonòmics s'han interessat per nombroses de les activitats que hem realitzat durant aquests últims mesos de l'any. A més dels directes i notícies informatives, s'han realitzat reportatges en col·laboració amb l'equip del parc, i també ens va visitar l'actor i l'humorista Xavi Castillo amb el programa "El meu lloc al món" d'À Punt.

ACTIVITATS D'EDUCACIÓ AMBIENTAL

“Visc en un Parc Natural”

Per fi hem pogut tornar a les aules, carregats de gran il·lusió i mascareta. Vam anar a visitar als petits habitants del Parc Natural, en el seu hàbitat controlat de l'aula, iniciant la campanya escolar “Visc en un Parc Natural” en l'aula de primària de La Pobra de Benifassà, pertanyent al Col·legi Rural Agrupat (C.R.A.) La Bardissa.

En aquesta ocasió vam realitzar una activitat entorn de la **Setmana Europea de la Prevenció de Residus** (EWWR), en la qual després de visibilitzar la problemàtica del consum i on van a parar els residus generats, es va plantejar una dinàmica per a focalitzar la problemàtica en l'entorn més pròxim, el centre educatiu i el municipi. La dinàmica ens va ajudar a buscar solucions i crear una llista de compromisos per a millorar en el nostre dia a dia.

És fantàstic tornar a col·laborar i aprendre d'aquests xicotets habitants.

En aquesta ocasió ens fixem en dues de les aus migratòries de mida mitjana (entre 30-40 cm d'envergadura) més emblemàtiques que passen l'hivern al nostre país. Ambdues s'observen més freqüentment a la part més baixa de la Tinença, en les zones on l'hivern és més suau i hi ha més abundància d'aliment.

TORD COMÚ (*Turdus philomelos*)

El tord és conegut pel seu aprofitament cinegètic i pel seu cant melodiós, amb diferents notes aflautades. El seu plomatge és de color marró uniforme en el dors, mentre que les parts inferiors són de color blanc cremós amb un clapejat de color café. El bec és color groc i les potes són rosades. Sol desplaçar-se a salts pel sòl, encara que es posa en la part més alta d'arbustos i arbres per a cantar.

Tot i que s'alimenta d'invertebrats principalment, com caragols, a l'hivern els adults mengen molts fruits, com els de l'olivera, el ginebre, savines, heura i llentiscle. Viu en zones forestals obertes, sent freqüent en la muntanya mediterrània i en els olivars.

Els tords venen a la península entre finals de setembre i novembre, i provenen en la seua majoria del centre i nord d'Europa. El retorn als seus països d'origen el realitzen entre febrer i abril, on es reproduiran. El canvi climàtic ha modificat molt en els últims anys la migració d'aquest ocell, de manera que molts individus no emprenen el camí migratori i es queden en els països nòrdics a passar l'hivern, ja que allà ja poden trobar suficient aliment a causa de l'augment de les temperatures.

Escolta el seu cant:

Escolta el seu cant:

ESTORNELL VULGAR (*Sturnus vulgaris*)

Aquest ocell, famós pels seus grans estols i els seus llargs viatges, té el plomatge de color negre amb reflexos porpra o verd metàl·lics i amb un clapejat blanc, sobretot a l'hivern. Les potes són de color rosat i té un bec punxegut color groc a l'estiu i negre a l'hivern.

Es tracta d'una espècie molt gregària, especialment a la tardor i hivern. Encara que la grandària dels estols és molt variable, poden formar-se grups de milers d'individus que utilitzen per a capturar invertebrats al vol tots junts, i que poden arribar a ser molt sorollosos, especialment prop dels dormidors. Es pensa que aquestes grans concentracions d'ocells són una defensa contra els atacs de rapinyaires.

Entre setembre i novembre solen arribar a la Península les poblacions des del centre i nord d'Europa per a hivernar, ja que ací troben major refugi, més aliment i millors condicions climàtiques, degut al fet que, tot i que són insectívors, els adults també mengen fruits i llavors. Entre febrer i març realitzaran els seus viatges de tornada per a reproduir-se als seus països d'origen.

Al nostre país ocupa una àmplia varietat de paisatges agrícoles i semiurbans on les estructures artificials i els arbres proporcionen llocs de descans i dormidors adequats. La seua capacitat d'adaptar-se a una gran varietat d'hàbitats ha permès la dispersió i l'establiment de l'espècie en diferents regions del món.

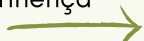
PROJECTE DE REINTRODUCCIÓ DEL CREBALÒS

En el darrer número de La Gasetta del Crebalòs trobareu les principals novetats sobre el projecte de reintroducció d'aquest ocell carronyaire en el territori de la Tinença i els seus voltants, així com els principals desplaçaments dels trencalossos alliberats.

Gràcies a les dades aportades per tots els individus des de l'inici del projecte, en aquest darrer número trobareu una anàlisi sobre la tendència dels desplaçaments, els principals corredors que connecten les diferents zones i els patrons que pareixen seguir els seus moviments, tot i que encara és aviat per corroborar aquestes hipòtesis.

D'aquesta manera, Alòs continua als Pirineus des de juliol del 2019, però Amic, Bassi i Boira estan pel nostre territori, a més de Celest que es mou entre el Parc Natural i les comarques veïnes de Terol. També podem dir que Otal s'ha establert definitivament entre nosaltres, no és estrany veure'l sobrevolant les muntanyes de la Tinença.

Otal recorrent els pics de La Tinença

Peraire en el moment del seu alliberament

A finals d'any, també, es van alliberar tres individus adults nous i gràcies a la col·laboració conjunta amb el Govern d'Aragó. El primer d'ells, a mitjan novembre, fou Peraire. Procedeix d'Osca, on el van capturar i recuperar d'una greu ferida en el pit i del qual encara no sabem el sexe. Poc després, a principis de desembre, es van alliberar les femelles Tella i Gènova provinents del Pirineu aragonés.

Estem expectants i ansiosos a conèixer quins moviments realitzaran i si s'establiran en el territori o bé si tornaran al seu lloc de partida, en les següents Gasetes ho descobrirem!

Podeu consultar tots els detalls i més informació a **[La Gasete del Crebalòs](#)**

Enric Marco Soler i Àngel Morales Rubio

Salvem la nit, Universitat de València

El meravellós cel de la Tinença de Benifassà

En *The Strange Affair of Uncle Harry*, un film clàssic de 1945, dirigit per Robert Siodmak, l'elegant i nouvinguda Deborah Brown (Ella Raines) se sorprén del cel nocturn del petit poble de Corinth i li ho comenta al seu company Harry Quincy (George Sanders).

- No me n'havia adonat que ací teniu un cel.
- És el mateix que teniu a Nova York.
- Oh, no hi ha cel a Nova York. Els llums brillants han acabat amb ell.

Aquesta sensació d'adonar-nos de sobte que el cel que tenim damunt nostre és realment ben diferent del de la ciutat, més negre, més profund i ple d'estrelles, l'hem tinguda cada vegada que hem aterrat a la Tinença de Benifassà. Des del 2014 hi hem fet estada, habitualment invitats pel Parc Natural i per l'ajuntament de la Pobla, per explicar les bondats de l'indret a la nit i els perills de l'excessiu enllumenat artificial nocturn, nefast per al benestar de la vida silvestre. Les ciutats properes i algunes instal·lacions molt millorables a l'interior del parc ens priven d'una foscor total, sobretot cap a l'horitzó oest.

En un parc natural com el de la Tinença s'han de conservar els ecosistemes diürns, però també els nocturns. Els animals que viuen a la nit no han de ser molestats per llums intrusius que alteren la seua forma de vida.

La gent associa la llum artificial nocturna amb el progrés, el benestar i sobretot la seguretat vial i personal. Tanmateix, açò és un mite, ja que la instal·lació de més punts de llum, de major potència i engegats durant més hores a la nit només augmenta les despeses energètiques i contamina el cel, mentre que els efectes sobre la seguretat vial no estan gens clars. A més, els experts ens diuen que la llum a la nit en àrees solitàries només dona la sensació de seguretat personal però no fa que realment el lloc siga més segur.

Coratxà. Foto cedida per A. Morales Rubio

La contaminació lumínica interfereix directament en els hàbits de vida dels animals del nostre entorn. Els insectes són el grup més afectat, mentre que una llum molt tènue és suficient per alterar els hàbitats d'amfibis, aus i mamífers. Per a tots els animals nocturns, la nit és necessària ja que al llarg de la seua evolució s'han adaptat i especialitzat per tal d'ocupar els nínxols ecològics que deixa la nit, i que ara es veuen amenaçats per la intervenció antròpica.

En aquest temps d'una pandèmia causada per interaccions entre espècies silvestres i humans, un efecte sorprenent, però no inesperat, de la contaminació lumínica sobre els ecosistemes nocturns és la relació d'aquesta amb algunes malalties, com ara la causada pel virus del Nil Occidental. Els ocells són els portadors del virus, moltes vegades de manera asimptomàtica. Els mosquits són els vectors de la malaltia ja que, després de picar un ocell infectat, poden picar un humà i li poden transmetre el virus. La investigadora de la South Florida University, Meredith Kernbach, afirma: *"Hi ha proves que la llum tènue a la nit estén l'activitat nocturna en els ocells. Aquest augment de l'activitat significa que la major interacció entre les espècies no només és possible, sinó probable, i això té implicacions per a la propagació de malalties com el Virus del Nil Occidental"*.

Una campanya dels Parcs Nacionals dels Estats Units, realitzada per Tyler Nordgren, astrònom i artista, utilitza un lema molt contundent: *Half the Park is after dark*. És a dir, la meitat del Parc ve quan es fa fosc. Si no es visita el parc a la nit, es perd la meitat de l'espectacle. Una idea molt suggerent que podria aprofitar-se per valorar encara més el Parc Natural de la Tinença de Benifassà.

El foment d'activitats nocturnes al Parc, evidentment de manera controlada, seria molt positiu per apreciar la bellesa de la natura a la nit, tant la terrestre com la celeste: rutes per detectar rats penats, observació del cel (astroturisme) o fotografia nocturna com fa el fotògraf de Benicarló, Lluís Ibáñez, que ha captat aquests moments màgics d'hores de fosc en què els únics llums són els de la celística o cel estrellat. Fa un parell d'anys presentà al Jardí Botànic de la Universitat de València l'exposició "Quan dormen els arbres".

Ací deixem aquestes idees i propostes perquè siguen valorades o tingudes en compte i, si cal, us brindem la nostra més desinteressada col·laboració.

La via Làctia vista des de Coratxà. Foto cedida per A. Morales Rubio

Fotos de portada i contraportada corresponents a la nevada provocada per la Borrasca Filomena (gener de 2021)

El parc natural de la Tinença de Benifassà us desitja...

Feliç any nou!

Vols col·laborar amb nosaltres? envia els teus articles a la següent adreça:

parque_tinenbenifassa@gva.es

Redacció: Equip tècnic del PN

Centre d'Interpretació del Parc Natural de la Tinença de Benifassà

C/ Trascasa, 2. El Ballestar (Castelló)

Telèfons: 964 715 720 - 650 412 497

Correu electrònic: parque_tinenbenifassa@gva.es

[Web del Parc Natural de la Tinença de Benifassà](http://www.parcnaturaldebenifassa.com)

